

1. HET OPLOSSINGSPLAN

Naar een grotere rechtszekerheid en een grotere betrokkenheid

Een oplossingsgerichte benadering

Een oplossingsgerichte benadering van criminaliteit focust op veiligheid, verandering, toekomst, keuzemogelijkheden, individuele verschillen, sociale context, oplossingen, duidelijke doelen en verwachtingen, wederzijds respect en verantwoordelijkheid. Het oplossingsplan is een concrete vertaling van de basisprincipes (kleinschaligheid, differentiatie en nabijheid) van het concept De Huizen. Het plan is vooral gericht op het sociaal netwerk en de maatschappelijke rol of functie van de gedetineerde, omdat deze factoren cruciaal zijn in het voorkomen van herval.

Het oplossingsplan gaat ervan uit dat in de eerste plaats de gedetineerde zelf inhoud moet geven aan zijn detentie- en re-integratietraject, een actieve rol moet krijgen in het uitstippelen ervan en hierbij evenwaardig is aan en evenveel verantwoordelijkheid draagt als zijn begeleiders.

Bij een oplossingsgerichte benadering wordt gefocust op het antwoord op twee vragen:

1. Wat gaat goed in het leven van deze persoon – en wat moeten we vanuit de detentie dan ook ondersteunen, zodat het goed blijft lopen (bv. een jonge vader moet maximaal contact kunnen hebben met zijn opgroeiende kinderen)
2. Wie wil deze persoon zijn na zijn detentieperiode en wat is nog nodig om dit te kunnen realiseren? (bv. iemand die erg handig is, maar geen diploma of vakken-nis heeft, kan een opleiding met bijhorende stage tot vakman krijgen tijdens zijn detentie)

Dit houdt een radicaal ander vertrekpunt in dan de huidige, gangbare kijk. De nodige oplossingen hebben immers mogelijks helemaal niets te maken met de oorspronkelijke problemen die de oorzaak voor de detentie vormden, en in vele gevallen zal hier dan ook helemaal niet meer over gesproken worden. Het plan is dan ook duidelijk toekomst-georiënteerd, en vertrekt hoogstens van de huidige situatie in termen van wat nodig is om een gewenste toekomst uit te bouwen. Het bouwt echter niet verder op het verleden en waar het in het verleden is fout gelopen.

Inspiratie om deze visie verder te verfijnen wordt ons inziens beter gezocht in de onderliggende visie van de Scandinavische justitiesystemen (waarbij gefocust wordt op herstel, re-integratie, gedeelde verantwoordelijkheid, normalisering en oplossingen), dan in de Angelaksische (waar het individuele schuldmodel, risicobeheersing en responsabilisering nog steeds het fundament vormen, ook in de recente modellen zoals het Good lives model waarbij deze factoren 'verzacht' worden met een extra focus op rehabilitatie en wel-

zijnsbevordering, maar wel nog steeds risicoreductie als doel hebben).

Het oplossingsplan

Het oplossingsplan creëert van bij aanvang duidelijkheid over zowel inhoudelijke als tijdsvoorwaarden voor de detentie en de re-integratie. Zowel tijdens de detentie als de re-integratie wordt maximaal ingezet op een actieve maatschappelijke rol en sociale relaties. Zo wordt de keuze van de detentiestreek in de eerste plaats bepaald door de woonplaats van de bezoekers van de gedetineerde.

Het oplossingsplan geeft het gepersonaliseerde traject van een gedetineerde weer doorheen de detentie en de re-integratie. De invulling van het plan is gebaseerd op de wettelijke minima, een oplossingsgerichte anamnese en het aanbod dat in en rond de reeds aanwezige detentiehuisen aanwezig is. Het geeft een beschrijving van een parcours doorheen verschillende types van detentiehuisen, begeleiding, opleiding, tewerkstelling, ..., met een bepaald tijdsplan. Alle fasen van dit traject dienen desgewenst doorlopen te worden in éénzelfde detentiestreek, zodat het principe van nabijheid waargemaakt kan worden en het sociale netwerk van de persoon niet onder druk komt te staan, maar integendeel optimaal betrokken, ingezet en ondersteund kan worden. Het oplossingsplan bevat een tijdschema dat de toelaatbaarheidsdata respecteert en verder concreet maakt wanneer een volgende stap in de detentie en de reklassering wordt gezet.

De gedetineerde en zijn individueel planbegeleider maken een oplossingsplan dat ze samen opvolgen en desgewenst aanpassen doorheen alle stadia van de strafuitvoering. Dit laat toe om tegelijk continuïteit in de begeleiding te bieden en flexibel en soepel in te spelen op individuele noden en ontwikkelingen.

Vier factoren vormen de basis voor de inhoud van het plan: woonst, inkomen, sociaal netwerk en sociale rol in de samenleving (bv. een job). Dit zijn de meest bepalende factoren bij een geslaagde re-integratie. Van deze vier factoren wordt telkens bekeken waar op de as te ondersteunen / te ontwikkelen zij zich bevinden (zie onderstaande figuur).

Deze positie wordt bepaald door het antwoord op de hierboven beschreven twee basisvragen: wat gaat al goed en moet dus ondersteund worden & wat is nog nodig om de gewenste toekomst te kunnen realiseren?

Hieronder geven we daarvan een fictief voorbeeld weer:

<p>woonst heeft eigen woning, lening bijna afbetaald</p>	<p>inkomen heeft geen vast werk, heeft geen diploma wil graag schrijnwerker worden</p>
<p>TE ONDERSTEUNEN</p>	<p>TE ONTWIKKELEN</p>
<p> sociaal netwerk heeft gezin met 3 kleine kinderen, partner en familie ondersteunen</p>	<p>rol in samenleving actief als trainer in sportclub, wil graag een vaste job</p>

Inhoud van een oplossingsplan

Het plan geeft eerst een beknopte omschrijving van de huidige situatie van de persoon, waarin alleen die informatie vermeld wordt die relevant is voor de invulling van detentie en re-integratie. Een weergave van de juridische situatie, vonnissen en feiten dient als basis voor het op voorhand te bepalen en te volgen tijdsplan voor het toekennen van uitgaansvergunningen, verloven, elektronisch toezicht of beperkte detentie, voorwaardelijke invrijheidstelling en strafeinde.

Daarna worden de reeds aanwezige oplossingen en noden gedetecteerd op het vlak van huisvesting, inkomen, sociaal netwerk en rol in de samenleving. Op basis daarvan wordt eerst een detentieplan en daarna een re-integratieplan vormgegeven. Dit alles wordt uiteindelijk samen weergegeven in een overzichtelijk tijdsplan.

De tijdsbepalingen worden bij aanvang van de detentie vastgelegd, worden gebaseerd op de wettelijke minima of vroeger toegekend wanneer hier voldoende argumenten voor zijn en kunnen alleen gewijzigd worden wanneer de gedetineerde de voorwaarden niet naleeft waartoe hij zich in het plan heeft verbonden. De mogelijkheid om uitgaansvergunningen en penitentiair verlof toe te kennen voor de wettelijke datum ligt in de lijn van de fundamentele van het project: niet meer wachten met werken aan de toekomst tot de detentie achter de rug is, maar starten van dag één. Het is een aanmoediging voor de gedetineerde om een oplossingsplan te maken. En op die manier wordt vermeden dat er op de dag van de tijdsvoorwaarden voor beperkte detentie, elektronisch toezicht of voorwaardelijke invrijheidstelling geen uitgetest plan is, waardoor de detentie dan weer langer duurt en er extra overbevolking gecreëerd wordt.

De strafuitvoeringsrechtbank kan dus alleen wijzigingen aanbrengen in de invulling van het detentie- en

re-integratieplan (ander type van detentiehuis, andere begeleiding of beroepsopleiding), en alleen op vraag van de individueel planbegeleider of de veroordeelde.

Indien er geen akkoord is over het re-integratieplan, is er toch een detentieplan mogelijk, dat de gedetineerde in de gelegenheid stelt zijn detentie zinvol in te vullen. Wanneer het detentieplan ontbreekt, ondergaat de gedetineerde zijn detentie in een Detentiehuis dat enkel in een basisregime voorziet. De strafuitvoeringsrechter bepaalt dan of dit open, gesloten, goed of minder beveiligd moet zijn.

Het belang van rechtszekerheid als onderdeel van een doordacht vrijstellingsbeleid

Het advies van de groep gedetineerden die we bevroegen bij de uitwerking van het concept van detentiehuis, was eensluidend: er moet meer duidelijkheid of zekerheid komen over het moment van vrijlating. De onzekerheid nu is slopend en staat de re-integratie op heel veel manieren in de weg, niet alleen voor de gedetineerden, maar ook voor wie buiten op hem wacht, voor de mensen die hem (willen) begeleiden, het gevangenispersoneel, mogelijke werkgevers, de mensen die moeten adviseren of beslissen over de voorgaande stappen zoals uitgaansvergunningen, en zelfs voor de slachtoffers. De onduidelijkheid zorgt nu bij alle partijen voor gevoelens van onrechtvaardigheid, moedeloosheid, hypocrisie, onuitvoerbaarheid van onderdelen van reclasseringsplannen, ... Meer duidelijkheid zou daarentegen zorgen voor meer rechtszekerheid, betere verhoudingen tussen alle betrokkenen, betere afstemming van hulp- en dienstverleners op oplossingsplannen en uiteindelijk betere re-integratietrajecten.

Het doel van een voorwaardelijke vrijstelling is het voorzien van een overgangperiode, waardoor er na

de detentie nog een periode van opvolging is. Het betekent dat het oplossingsplan zoals dat in de detentie is tot stand gekomen en deels is uitgevoerd, verdere uitvoering krijgt wanneer men van het detentiehuis naar zijn eigen huis stapt. Dit kan vorm krijgen in een zeer lichte opvolging dat dan eerder een opvangnet is voor het geval dat er ondersteuning nodig is, of in het andere uiterste bijvoorbeeld een residentiële opname betekenen.

Het zou de kans op slagen van deze overgang vergroten mocht er van bij aanvang duidelijkheid zijn over de momenten waarop er iets zal veranderen in een traject, met de VI als cruciale mijlpaal. Alleen zo kan de detentieperiode maximaal ingezet worden als voorbereiding op de re-integratie.

Wat moet een VDAB consulent immers aan een potentiële werkgever vertellen als die niet weet wanneer een veroordeelde vrijkomt? Welk opleidings- of begeleidingsproces moet niet ergens ingeschaald worden? Hoe kan dat wanneer geen enkele zekerheid bestaat over de aanvangsdatum van de overgang van detentie naar voorwaardelijke vrijstelling?

Met een duidelijk vrijstellingstraject, met bijhorende zekerheid over de data van de volgende stadia in dit traject, kan de veilige detentieperiode optimaal benut worden om een oplossingstraject op de sporen te zetten, de VI periode als voorzichtige testperiode voor de implementatie ervan en het strafeinde als officiële start van het nieuwe leven, waarin de oplossingen hun werk kunnen doen.

In de ons omringende landen bestaan hier al voorbeelden van. In Nederland zijn gevangenisstraffen beduidend korter. En iedereen weet wanneer hij vrij komt. Eigenlijk is dat nog maar een logisch uitgangspunt in een liberale democratie. Voor iemand die een gevaar vormt, bestaan andere stelsels : de internering en de ter beschikking stelling van de regering.

De plaatsing in een transitiehuis maakt deel uit van een oplossingsplan. Om trechtervorming in detentie te vermijden, bevelen wij een niet-cumuleerbaarheid aan van de plaatsing in een transitiehuis met de modaliteiten beperkte detentie en elektronisch toezicht (waardoor men dus ofwel via een transitiehuis naar VI of strafeinde gaat, ofwel via BD en/of ET).

Om deze verandering van werkwijze te implementeren is het van belang dat de strafuitvoeringsrechtbanken, de parketten bij die rechtbanken, de dienst detentiebeheer, de directie en de psd van de dichtstbij gelegen gevangenis, het justitiehuis en de verantwoordelijke beleidscoördinator van de Vlaamse Gemeenschap betrokken worden bij de realisatie van elk detentiehuis.

Weltjens, K. (2012). Kleinschalige detentie in Scandinavië : een eye-opener ?! Proeve ingediend voor het behalen van de graad van Master in de Criminologische wetenschappen. Vrije Universiteit Brussel, faculteit recht & criminologie, vakgroep criminologische wetenschappen.